

Sygn. akt I C 270/19

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 30 maja 2019 r.

Sąd Rejonowy w Łomży I Wydział Cywilny

w składzie:

Przewodniczący: SSR Małgorzata Jędrzejewska

Protokolant: Anna Świdarska

po rozpoznaniu w dniu 17 maja 2019 r. w Łomży

sprawy z powództwa E. M.

przeciwko E. P.

o zachowek

I. Umarza postępowanie w sprawie ponad kwotę 60.000 zł.

II. Powództwo oddala.

III. Zasądza od powoda E. M. na rzecz pozwanej E. P. kwotę 5.417 zł tytułem zwrotu kosztów procesu.

UZASADNIENIE

Powód E. M. wniósł o zasądzenie od pozwanej E. P. kwoty 70.000 zł z ustawowymi odsetkami od dnia wniesienia pozwu do dnia zapłaty, tytułem zachowku po spadkodawczyni M. M. oraz kosztami procesu.

W uzasadnieniu pozwu wskazał, iż w dniu 29.09.2016 r. zmarła spadkodawczyni M. M., po której prawa spadkowe zostały stwierdzone prawomocnym postanowieniem Sądu Rejonowego w Łomży w sprawie o sygn. akt I Ns 906/17 na podstawie ustawy na rzecz powoda i pozwanej jako dzieci po 1/2 części. Spadkodawczyni wraz z mężem S. M. byli właścicielami gospodarstwa rolnego poł. we wsi Ł. i w D., które na mocy umowy przekazania gospodarstwa rolnego z dnia 30.05.1989 r. przekazali na rzecz pozwanej. W związku z tym powód dochodzi kwoty 70.000 zł potrzebnej do pokrycia zachowku.

Pozwana E. P. w odpowiedzi na pozew nie uznała powództwa, wnosząc o jego oddalenie i zasądzenie kosztów procesu

W uzasadnieniu odpowiedzi na pozew wskazała, iż zgodnie z aktualnym poglądem doktryny i orzecznictwem Sądu Najwyższego przy ustalaniu zachowku nie dolicza się do spadku wartości gospodarstwa rolnego przekazanego następcy w trybie ustawy z dnia 14.12.1982 r. o ubezpieczeniu społecznym rolników indywidualnych i członków ich rodzin.

Na rozprawie w dniu 17.05.2019 r. powód ograniczył żądanie pozwu do kwoty 60.000 zł.

Sąd Rejonowy w Łomży ustalił i zważył, co następuje:

S. M. i M. M. byli właścicielami gospodarstwa rolnego poł. we wsi Ł., składającego się z działek gruntu oznaczonych numerami geodezyjnymi: (...), dla których Sąd Rejonowy w Łomży prowadzi księgę wieczystą (...) (k.-46-47), (...) (k.-48-49), udziału w wysokości 1/8 części we współwłasności działek gruntu poł. w D., oznaczonych numerami

geodezyjnymi: (...) oraz udziału w wysokości 1/19 części we współwłasności działki gruntu poł. w D., oznaczonej numerem geodezyjnym (...).

Na mocy umowy przekazania gospodarstwa rolnego z dnia 30.05.1989 r. Repertorium A Nr (...) w trybie ustawy z dnia 14.12.1982 r. o ubezpieczeniu społecznym rolników indywidualnych i członków ich rodzin (Dz. U. Nr 40, poz. 268) S. M. i M. M. przekazali powyższe gospodarstwo rolne na rzecz córki E. P. (umowa k.-32-33).

W dniu 13.09.2009 r. zmarł S. M..

Sąd Rejonowy w Łomży prawomocnym postanowieniem z dnia 8.02.2018 r. sygn. akt I Ns 906/17 stwierdził, że spadek po S. M. na podstawie ustawy nabyli: żona M. M. w 1/3 części, syn E. M. w 1/3 części i córka E. P. w 1/3 części (postanowienie akta I Ns 906/17).

W dniu 29.06.2016 r. zmarła M. M..

Sąd Rejonowy w Łomży prawomocnym postanowieniem z dnia 8.02.2018 r. sygn. akt I Ns 906/17 stwierdził, że spadek po M. M. na podstawie ustawy nabyli: syn E. M. w 1/2 części i córka E. P. w 1/2 części (postanowienie akta I Ns 906/17).

Pozwana E. P. na mocy umowy darowizny z dnia 10.11.2017 r. Repertorium A Nr (...) przekazała przedmiotowe gospodarstwo rolne poł. we wsi Ł., składające się z działek gruntu oznaczonych numerami geodezyjnymi: (...), dla których Sąd Rejonowy w Łomży prowadzi księgę wieczystą (...) (k.-46-47), (...) (k.-48-49), na rzecz synów W. P. i M. P. (umowa Kw (...)).

Zgodnie z art. 991 § 1 kc zstępnym, małżonkowi oraz rodzicom spadkodawcy, którzy byliby powołani do spadku z ustawy, należą się, jeżeli uprawniony jest trwale niezdolny do pracy albo jeżeli zstępny uprawniony jest małoletni - dwie trzecie wartości udziału spadkowego, który by mu przypadł przy dziedziczeniu ustawowym, w innych zaś wypadkach - połowa wartości tego udziału.

Zgodnie z § 2 jeżeli uprawniony nie otrzymał należnego mu zachowku bądź w postaci uczynionej przez spadkodawcę darowizny, bądź w postaci powołania do spadku, bądź w postaci zapisu, przysługuje mu przeciwko spadkobiercy roszczenie o zapłatę sumy pieniężnej potrzebnej do pokrycia zachowku albo jego uzupełnienia.

Przy obliczaniu zachowku w myśl art. 993 kc dolicza się darowizny.

W orzecznictwie panuje pogląd, iż niejednorodny charakter umowy o przekazaniu gospodarstwa rolnego następcy w zamian za rentę (emeryturę), zawierającej elementy prawa administracyjnego, ubezpieczeniowego i cywilnego, przemawia przeciwko uznaniu, że z punktu widzenia uprawnień do zachowku umowa taka może być traktowana jako umowa darowizny.

Ważnym orzeczeniem w tej sprawie jest uchwała Sądu Najwyższego z dnia 19.02.1991 r. (sygn. akt. III CZP 4/91), w której przyjął, iż wartości gospodarstwa rolnego przekazanego następcy w trybie ustawy z dnia 14.12.1982 r. o ubezpieczeniu społecznym rolników indywidualnych i członków ich rodzin nie uwzględnia się przy ustalaniu zachowku.

Sąd Apelacyjny w Warszawie w wyroku z dnia 19.07.2006 r. (sygn. akt. VI ACa 99/2006) stwierdził, iż umowa o przekazanie gospodarstwa rolnego następcy w zamian za świadczenie z ubezpieczenia społecznego, wobec zawarcia w niej elementów z różnych dziedzin prawa, ma niejednorodny charakter, jednakże ze względu na zakres regulacji oraz cel, jakemu ma służyć, nie może być ona z punktu widzenia zachowku traktowana tak, jak umowa darowizny w rozumieniu przepisu art. 888 § 1 kc a tylko takie darowizny doliczane są do spadku przy obliczaniu zachowku po myśli przepisu art. 993 kc.

Z kolei Sąd Apelacyjny w Katowicach postanowieniem z dnia 22.02.2012 r. przedstawił Sądowi Najwyższemu zagadnienie prawne odnoszące się do tego, czy wartość gospodarstwa rolnego będącego przedmiotem umowy

przekazania własności gospodarstwa rolnego, zawartej w trybie ustawy z dnia 14.12.1982 r. o ubezpieczeniu społecznym rolników indywidualnych i członków ich rodzin uwzględnia się przy ustalaniu zachowku.

Sąd Najwyższy w uchwale z dnia 21.06.2012 r. III CZP 29/2012 stwierdził, iż „Przy ustalaniu zachowku nie uwzględnia się wartości gospodarstwa rolnego przekazanego przez spadkodawcę następcy na podstawie umowy przewidzianej w art. 59 ustawy z dnia 14.12.1982 r. o ubezpieczeniu społecznym rolników indywidualnych i członków ich rodzin (tj. Dz. U. z 1989 r. Nr 24, poz. 133 ze zm.)”.

W motywach powyższej uchwały Sąd Najwyższy wskazał, iż charakter prawny umowy przeniesienia gospodarstwa rolnego na rzecz następcy określony został w orzecznictwie jako rodzaj umowy o charakterze cywilnoprawnym, odmienny od umów przeniesienia własności wymienionych w części szczegółowej księgi trzeciej kodeksu cywilnego o zobowiązaniach. Mają do niej zastosowanie przepisy kodeksu cywilnego dotyczące zdolności do czynności prawnych, wad oświadczenia woli, nieważności czynności prawnej oraz skutków prawnych oświadczenia woli. Sąd Najwyższy przedstawił szereg orzeczeń zawierających poglądy, wskazujące na wyodrębnioną ustawowo swoistość umowy przekazania gospodarstwa rolnego następcy, odmienną od umowy darowizny. Przyczyną jej zawarcia jest dążenie do uzyskania świadczeń z ubezpieczenia społecznego, której następstwem jest wzajemna zależność umowy i decyzji w przedmiocie tych świadczeń ubezpieczeniowych, polegająca na tym, że utrata mocy jednej z tych czynności pociąga za sobą utratę mocy także drugiej. Nieodpłatność umowy nie jest wyłącznym atrybutem umowy przekazania gospodarstwa rolnego ani nawet jej dominującą cechą. Konsekwencje przyjęcia, że umowa przekazania nie jest darowizną i nie mają do niej zastosowania przepisy kc, regulujące umowę darowizny, odnoszą się również do kwestii doliczania darowizn do substratu zachowku, która została uregulowana w art. 993 i 994 kc. Użyte w art. 993 kc pojęcie darowizny odnosi się do umowy uregulowanej w art. 888 kc, którą darczyńca zobowiązuje się do bezpłatnego świadczenia na rzecz obdarowanego kosztem swojego majątku, jeśli nie dotyczy bezpłatnych przysporzeń objętych art. 889 kc. Analiza charakteru umowy przekazania gospodarstwa rolnego następcy określa cechy tej czynności prawnej, które różnią ją od uregulowanej w kodeksie cywilnym umowy darowizny i prowadzi do uznania, że stanowi ona swoisty rodzaj umowy przenoszącej własność. Pośród tych cech kwestia nieodpłatności nie ma dominującego znaczenia.

Powyższą tezę potwierdził Sąd Najwyższy w uchwale z dnia 7.02.2014 r. III CZP 114/13.

Sąd Apelacyjny w Gdańsku w uzasadnieniu wyroku z dnia 25.01.2013 r., sygn. akt V ACa 1025/12 podobnie wskazał, iż „należy podzielić stanowisko orzecznicze, w myśl którego przy ustalaniu zachowku nie uwzględnia się wartości gospodarstwa rolnego przekazanego przez spadkodawcę następcy na podstawie umowy przewidzianej w art. 59 ustawy z dnia 14.12.1982 r. o ubezpieczeniu społecznym rolników indywidualnych i członków ich rodzin”.

Podobne stanowisko zajął Sąd Apelacyjny w Szczecinie w uzasadnieniu wyroku z 13.12.2017 r. sygn. akt I ACa 655/17 oraz Sąd Apelacyjny w Białymstoku w uzasadnieniu wyroku z dnia 9.01.2013 r. sygn. akt I ACa 714/12.

Nie ulega wątpliwości, iż w niniejszej sprawie gospodarstwo rolne, wchodzące w skład spadku po M. M. zostało przekazane na rzecz pozwanej w trybie ustawy z dnia 14 grudnia 1982 r. o ubezpieczeniu społecznym rolników indywidualnych i członków ich rodzin, co wynika wprost z umowy. Z powołanego powyżej orzecznictwa sądów zaś wynika, iż umowa przekazania gospodarstwa rolnego nie jest darowizną a tylko takie darowizny doliczane są do spadku przy obliczaniu zachowku w myśl przepisu art. 993 kc.

Dlatego też w niniejszej sprawie zachodzi brak podstaw do uwzględnienia wartości przedmiotowego gospodarstwa rolnego dla obliczenia zachowku, przysługującego powodowi.

W związku z tym, iż przekazane przez spadkodawczynię gospodarstwo rolne stanowiło jedyny substrat spadku po niej, od którego powód domagał się zachowku od pozwanej, powództwo należało oddalić jako bezzasadne, na podstawie art. 991§2 kc w zw. z art. 993 kc, zgodnie z pkt. II wyroku.

Biorąc pod uwagę ograniczenie powództwa przez powoda do kwoty 60.000 zł na rozprawie w dniu 17.05.2017 r. postępowanie w sprawie ponad kwotę 60.000 zł należało umorzyć na podstawie art. 355§1 kpc, zgodnie z pkt. I wyroku.

O kosztach procesu rozstrzygnięto na podstawie art. 98 kpc w zw. z § 2 pkt 6 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 22.10 2016 r. w sprawie opłat za czynności radców prawnych (Dz. U. 2015, poz. 1804). Na powyższe koszty składa się wynagrodzenie pełnomocnika w kwocie 5.400 zł oraz opłata skarbową od pełnomocnictwa w kwocie 17 zł.